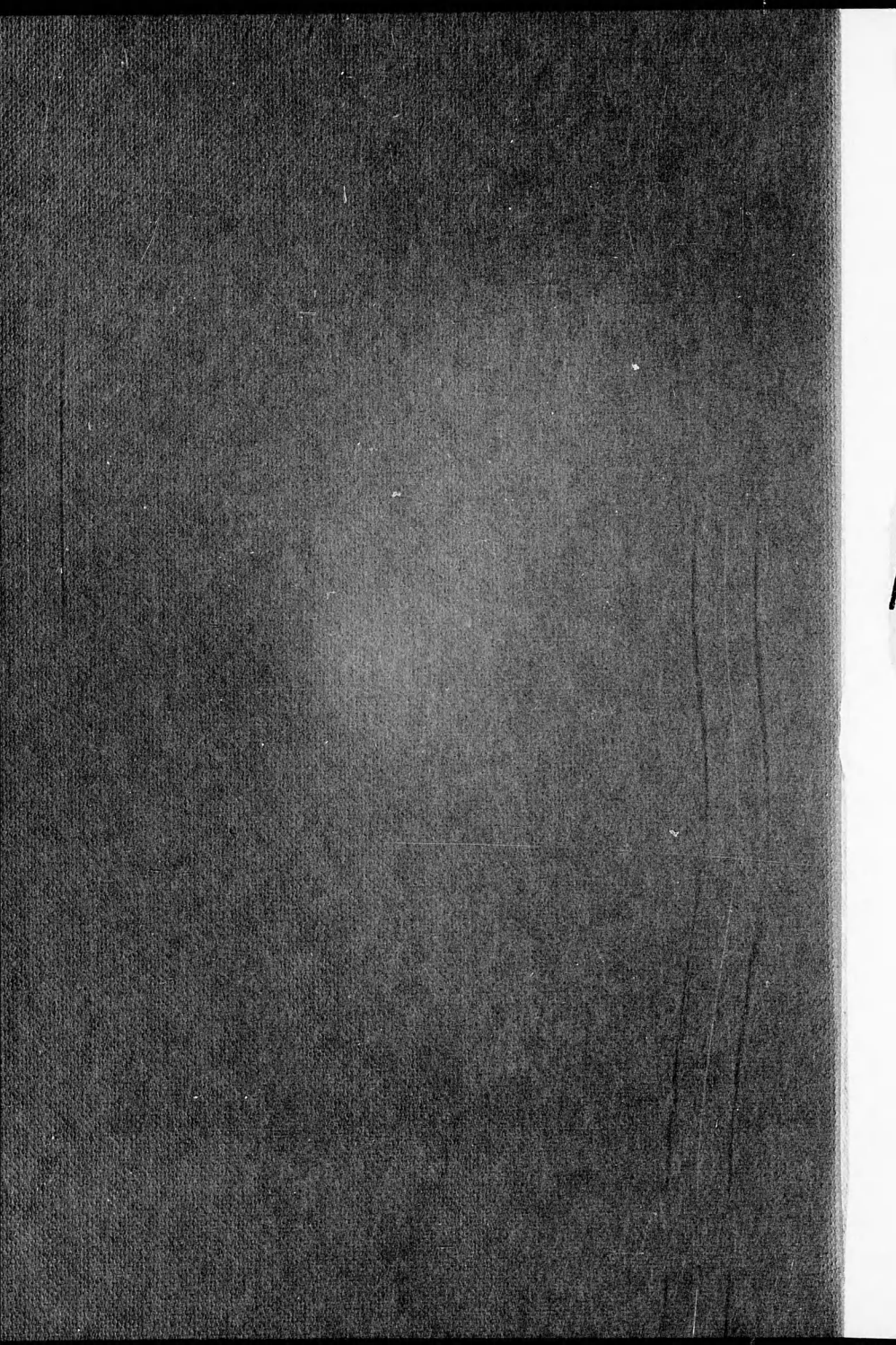

Vol 100-103

123

Dr. J. W. G. VAN OORDT

TIJDREKENKUNDIG OVERZICHT

DER

ALGEMEENE GESCHIEDENIS

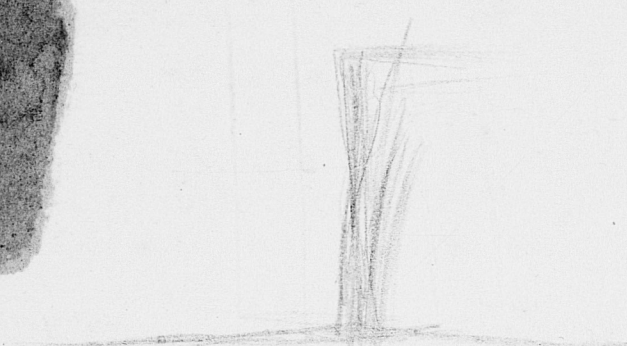
VOORTGEZET DOOR

Dr. W. G. C. BIJVANCK

DERDE DRUK

HAARLEM
H. D. TJEENK WILLINK

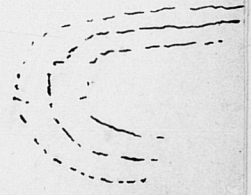
Vak 105

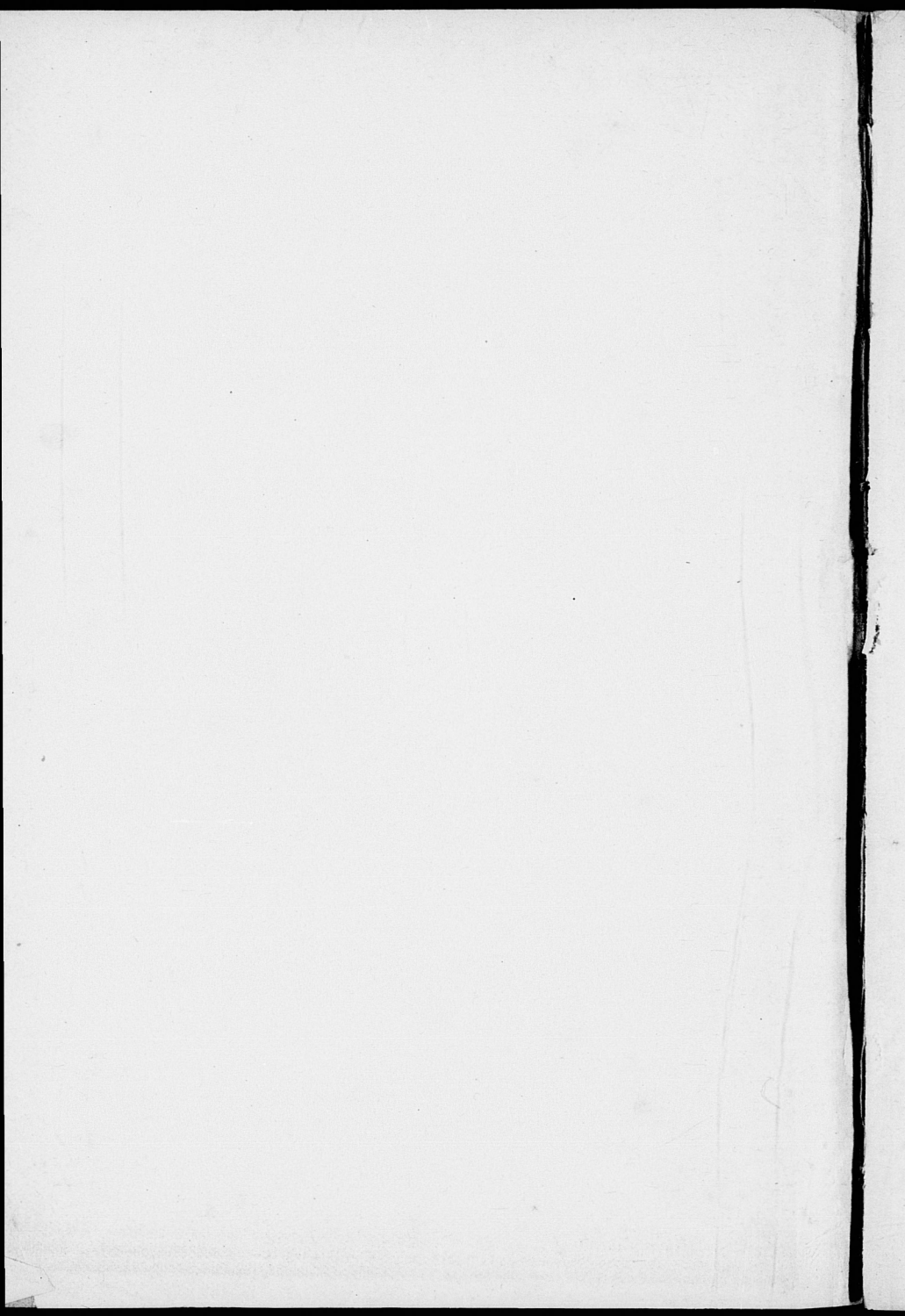

TIJDREKENKUNDIG OVERZICHT

DER

ALGEMEENE GESCHIEDENIS.

VAK 105 No. 123

DR. J. W. G. VAN OORDT'S

TIJDREKENKUNDIG OVERZICHT

DER

ALGEMEENE GESCHIEDENIS

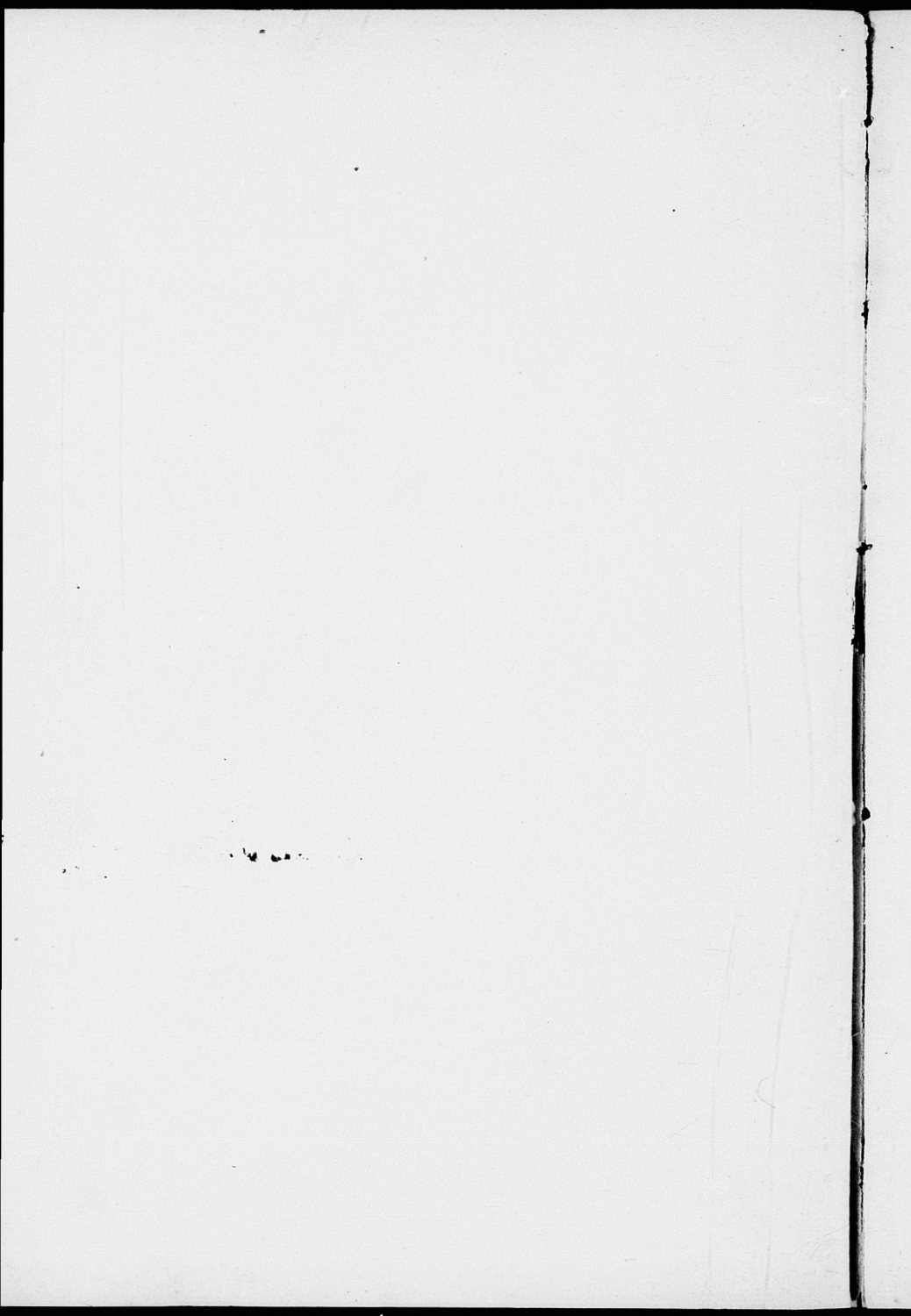
VOORTGEZET DOOR

Dr. W. G. C. BIJVANCK.

DERDE DRUK.

H A A R L E M,
H. D. TJEENK WILLINK.

1835.

TIJDREKENKUNDIG OVERZICHT

DER

ALGEMEENE GESCHIEDENIS.

OUDE GESCHIEDENIS.

I. Semitische volkeren.

Oudste tijden. [Egyptenaren. Beschaving reeds in zeer oude tijden. Overheersching door Aziatische herdersvorsten, c. 2000 vóór Chr. — Na hunne verdrijving, Sesostris. —]

Israëlieten. Als zwervende stam in Kanaän onder Abraham. Later, verhuizing naar Egypte. Terugkomst naar Kanaän onder Mozes. Koningschap ingevoerd in de 11de eeuw vóór Chr. Splitsing van het rijk in de rijken Israël en Juda.

Samuel.
David.
Salomo.
Achab, Jehu.

Pheniciërs. Reeds een machtig handelsvolk omstreeks 1000 vóór Chr. Stichting van Carthago, 9de eeuw vóór Chr.

door Dido of Elissa. rijk van kon
Pygmalion van Cy

Assyriërs en Babyloniërs. Ninive en Babel reeds in oude tijden zeer aanzienlijke steden. — Semiramis. —

II. Indo-Germaansche volkeren.

Indiërs. Heilige boeken van zeer oude tijden dagteekende.

Perzen en Meden. In zeer oude tijden in Bactrië gevestigd. Zarathustra. Later aan de Assyriërs onderworpen.

Grieken. Mythische tijden, tot 11de eeuw vóór Chr. Cadmus, Danaüs, Pelops, Hercules, Theseus.

Dorische volksverhuizing, 11de eeuw vóór Chr. (?)
Iets later, verhuizing van vele Grieksche stammen naar Klein-Azië. Homerische gedichten.

Wetgeving van Lycurgus te Sparta, 9de eeuw.

8^e eeuw
v. Chr.

Oostersche geschiedenis. Aethiopische koningen heerschen over Egypte. De Assyriërs breiden hun macht uit over Israël: val van dit rijk. Verval van het Assyrische rijk tegen het einde der eeuw: opkomst van het Medische en Lydische rijk.

Pul, Tiglath Pilezer, Salmannassar. Sanherib. Hiskia. Deioeces.

Grieksche geschiedenis. Begin van den tijd der volkplantingen en der tyrannen.

Romeinsche geschiedenis. Stichting van Rome, 754 Romulus. Numa.
of 753.

7^e eeuw
v. Chr.

Oostersche geschiedenis. Medisch, Lydisch en Babylonisch rijk in Azië: Cyaxares in Medië, Nebucadnezar in Babel aan het eind der eeuw. Val van Nineve. Psammetichus en Necho in Egypte: slag bij Circesium. 605. *Necho verslagen door Nebucadnezar* / *Necho verslaat Josia.* 608.

Grieksche geschiedenis. Volkplantingen en tyrannen. Periander te Corinthe; onlusten te Athene, tegen het einde der eeuw. Toenemende macht van Lacedaemon.

Romeinsche geschiedenis. Rome onder de koningen; val van Alba Longa.

Tullus Hostilius.

6^e eeuw
v. Chr.

Oostersche geschiedenis. Nebucadnezar maakt een einde aan het rijk Juda. Astyages in Medië; Apriës in Egypte. 593-558

in 586 val van Jeruzalem

Cyrus stelt de Perzische heerschappij in plaats van 558-529

de Medische, c. 560. Later, val van het Lydische en

538 Babylonische rijk. Amasis in Egypte. Cambyses koning 529—521 van Perzië: verovering van Egypte, 525. slag van Pelusium

521—485 Darius. Nieuwe inrichting van het Perzische rijk. in 300 schepen de perzische vloot vernietigd

Griekische geschiedenis. Solon wetgever te Athene, 594

begin der eeuw. Later, Pisistratus tyran te Athene. dood van Pericles. in 528

De meeste tyrannen worden verdreven: die van Athene Hippias.

in 510. — Clisthenes. — maakt 101 tribes, 1 tribe 50 burgers leden van

Romeinsche geschiedenis. Servius Tullius. Tarquinius Superbus. De koningen verdreven, 510. Brutus, Valerius Publicola, Porsenna.

Macht der Etrusken in Italië, der Carthagers in de Westelijke zeeën.

5^e eeuw v. Chr.

Oostersche geschiedenis. Sedert de Perzische oorlogen valt de Oostersche geschiedenis met de Grieksche samen. 493—387

Griekische geschiedenis. Perzische oorlogen: slagen bij Marathon, 490; bij Salamis, 480; bij Plataeae en Mycale, 479.

Miltiades, Xerxes, Leonidas, Themistocles, Pausanias, Gelo, Aristides, Cimon. roem van Miltiades

Vestiging der Atheensche heerschappij. Tijden van Pericles: vijandelijkheden tusschen Athene en Lacedaemon. Slag bij Tanagra, 457. Vrede tusschen beide staten, 445.

Peloponnesische krijg, 431—404. Pylus, 425. Vrede van Nicias, 421. Tocht naar Sicilië 415 tot 413. Slag bij Aegospotami, 405. Tocht van Cyrus den jongere, terugtocht der 10,000; 402.

Cleon, Brasidas, Alcibiades, Socrates, Lysander, Callicratidas, Thrasybulus.

Romeinsche geschiedenis. Volkstribunen; 494. Akkerwet van Cassius, 486. Wet der 12 tafelen, 451. Wet van Canulejus; 445. Strijd tusschen patriciërs en plebejers over het consulschap. Macht der Sabellische volkeren in Z., der Galliërs in N. Italië.

4e eeuw
v. Chr.

Grieksche geschiedenis. Krijg tusschen Perzië en Lacedaemon: slagen bij Cnidus en Coronea, 394. Vrede van Antalcidas, 387. Verval van het Perzische rijk onder Artaxerxes II.

Tissaphernes
Agésilas.
Conon, Iphicrates.

Oorlog tusschen Thebe en Lacedaemon, sedert 378. Slagen bij Leuctra, 371, en Mantinea, 362.

Pelopidas
Epaminondas.

Philippus van Macedonië, 360—336. Slag bij Chæronea, 338. Griekenland onder Macedonischen invloed. Macht van het Perzische rijk eenigszins hersteld onder Ochus.

Iason.
Demosthenes.

Alexander de Groote, 336—323. Het Perzische rijk veroverd: slagen bij den Granicus, 334, bij Issus, 333, en bij Arbela.

Bagoas.
Darius

Alexander's rijk en zijne veldheeren. Dood van Eumenes, 316. Antigonus en andere veldheeren van Alexander nemen den koningstitel aan, 306. Slag bij Ipsus, 301.

Perdiccas.
Antipater,
Ptolemaeus,
Seleucus,
Lysimachus,
Demetrius.
Carnilius.

Romeinsche geschiedenis. Veji genomen, 396. Rome machtig over Etrurië en andere grenslanden.

De Galliërs te Rome, 390.

Plebejers toegelaten tot het consulschap, 367.

Samnitische oorlogen, sedert 343.

Licinius Stolo.

3^e eeuw
v. Chr.

Grieksche geschiedenis. Egypte onder de Ptolemaeën, het Syrische rijk onder de Seleuciden, Macedonië onder het huis van Antigonus. Galliërs in Griekenland en Azië.

Het Achaïsch verbond wordt onder Aratus eene hoofdmogendheid van Griekenland, 244.

Verder valt de Grieksche geschiedenis met de Romeinsche te zamen.

Romeinsche geschiedenis. Einde der Samnitische oorlogen, 290 vóór Chr. Romeinen meester in geheel Italië.

Decius.

Oorlog met Pyrrhus, 280—275.

Curius Denta-

Eerste Punische krijg, 264—241. Zeeslag onder Dui-
lius, 260. Regulus in Afrika, 256. Slag bij de Aega-
tische eilanden, 241. [Sicilië en iets later Sardinië
Romeinsche wingewesten.]

Romeinen en Grieken in aanraking door den Illy-
rischen krijg. Macedonische macht in Griekenland ver-
sterkt door den slag bij Sellasia, 222. [Gallia Cisalpina
Romeinsch wingewest.] Tweede Punische krijg, 219—
202. Slagen bij de Trebia, 218, Trasimenus, 217,
Cannae, 216. Romeinen in Spanje. Hasdrubal sneuvelt,
207. Slag bij Zama, 202.

tus. Hamilcar.
Barcas. —
Lutatius Catu-
lus.

Antigonvs.
Cleomenes.

Hannibal. —
Philippus. —
De Scipio's;
Sempronius;
Flaminius;
Fabius Maxi-
mus; Terentius
Varro; Marcel-
lus; Nero.
Syphax en Ma-
sinissa.

2^e eeuw
v. Chr.

Romeinsche geschiedenis. Oorlog met Philippus van
Macedonië, 200—197. (Cynoscephalae.)

Oorlog met Antiochus van Syrië, 192—190. (Mag-
nesia). Oorlog met Perseus, 171—168. (Pydna).

Derde Punische krijg, 149—146. Corinthe verwoest,
146. [Macedonië, Afrika, Azië, Romeinsche wingewesten].

Spaansche krijg, geëindigd met den val van Numan-
tia, 133. Akkerwet van Tiberius Gracchus, 134—133.

C. Gracchus; macht der aristocratie gefnuikt, 123—
121. Jugurtha in Numidië. De Cimbren en Teutonen,
sedert 113, Marius tegen hen te velde, 105—101.

Acilius Glabrio;
L. Scipio. Aemi-
lius Paulus.
Scipio Africanus
de jongere. —
Mummius.

Viriathus.

1^e eeuw
v. Chr.

Romeinsche geschiedenis. Marius en Saturninus, 100
vóór Chr.

L. Drusus volkstribuun, 91. Krijg met de Italiaansche
bondgenooten. Sulla consul, 88. Zijn oorlog met Mithri-
dates van Pontus, 87—83. Onlusten te Rome.

Cinna.

Sulla wordt meester in Italië en hervormt de re-
publiek, (dictator 81—79; sterft 78.)

Pompejus. —
Crausus.

Oorlogen in Spanje met Sertorius, tot 71; in Italië met de slaven onder Spartacus, 73—71; in Azië met Mithridates, sedert 74, en Tigranes van Armenië, Cato. sedert 69.

Pompejus tegen de zeeroovers, 67, en in Azië, 66—62. [Syrië en andere streken van Azië Rom. wingewesten.] Samenzwering van Catillina, 63.

Eerste driemanschap: Caesar consul, 59.

Caesar in Gallië, 58—49. [Gallië Romeinsch wingewest.] Crassus tegen de Parthen, 54—53.

Burgerkrijg tusschen Caesar en Pompejus, sedert 49. Slagen bij Pharsalus, 48, Thapsus, 46, Munda, 45. Caesar's alleenheerschappij. Zijn dood, 44.

Antonius en de senaat, 44. Oorlog bij Mutina; tweede driemanschap, 43. Brutus en Cassius bij Philippi verslagen, 42.

Oorlog tusschen Antonius en Octavianus, beslist door den slag bij Actium, 31. [Egypte Romeinsch wingewest.] Het keizerschap te Rome gevestigd onder Augustus (Octavianus). Bloeitijd der Romeinsche letterkunde. [Donau-landen aan Rome].

Drusus en later Tiberius in Germanië, sedert 12 vóór Chr.

1^e eeuw
na Chr.

Romeinsche geschiedenis. Nederlaag van Varus in Germanië, 9 na Chr.

Tiberius keizer, 14—37. Caligula, 37—41. Claudius, 41—54. [Brittannië Romeinsch wingewest.] Nero, 54—68. Einde van het huis van Augustus.

Verwarring onder Galba, Otho, Vitellius, 68—69. Herstel der orde onder Vespasianus, 69—79. Titus keizer, 79—81. Domitianus, 81—96. Nerva; Trajanus keizer.

Lepidus, Sertorius. — Lucullus. Cicero. Caesar.

Clodius.

Curio, Juba.

Cleopatra. Sex. Pompejus. — Agrippa.

Germanicus. Corbulo. — Agrippina.

Agricola.

2° eeuw
na Chr.

Romeinsche geschiedenis. Bloei van het keizerrijk onder Trajanus (Dacië veroverd), Hadrianus, Antoninus, M. Aurelius tot 180. Onder M. Aurelius invallen der Germanen in de Donau-landen.

Slechte regeering van Commodus, 180—192. Onder Severus, 193—211, wordt het Romeinsche rijk eene militaire monarchie.

3° eeuw
na Chr.

Romeinsche geschiedenis. Het huis van Severus regeert tot 235. Onder Alexander Severus (222—235) wordt het Parthische rijk door het Nieuw Perzische of dat der Sassaniden vervangen.

Caracalla.
Heliogabalus.

Ongelukkige toestand van het rijk na den dood van Alexander Severus, vooral onder Galliënus (260—268). Gedurige invallen van Germaansche volkeren; opstanden der legers; tegenkeizers.

Maximinus;
Decius; Valerianus.

Het rijk tijdelijk hersteld door Claudius (269—270) en Aurelianus (270—275). — Probus. — Nieuwe inrichting van het rijk door Diocletianus, 285—306.

Zenobia.

4° eeuw
na Chr.

Romeinsche geschiedenis. Constantijn de Groote gaat tot het Christendom over, 312; wordt meester in het geheele Romeinsche rijk, 324. Kerkvergadering van Nicæa, 325.

Arius.

Zoons van Constantijn, 337—361. Juliaan de Afvallige, 361—363.

Groote volksverhuizing door de overkomst der Hunnen naar Europa, 375. Slag bij Adrianopel tusschen de Gothen en keizer Valens, 378.

Jovianus.
Valentinianus.

Theodosius keizer; eerst in het Oosten, later over het geheele rijk. Zegepraal van het Christendom. In 395 wordt het rijk onder zijne zonen voor goed in een Oostersch en Westersch gesplitst.

5e
eeuw.

Romeinsche geschiedenis. Radagaisus in Italië, 406; Arcadius en Honorius. — Stilicho.
Alarik voor Rome, 409. Begin der ontbinding van het Westersche rijk onder Honorius (sterft 423); West-Gothen, Bourgondiërs enz. in Gallië; Groot-Brittanje aan het rijk onttrokken, enz. — Iets later, Vandalen in Afrika.

Saksen in Groot-Brittanje. — Attila in Gallië; slag bij Chalons, 451. Verheffing van het pausdom onder Leo I. Het Hunnenrijk gaat te niet. Verder verval van het rijk onder invloed van Ricimer. Odoacer maakt een einde aan het rijk, 476.

Genserik,
Aëtius.

MIDDENEEUWEN.

Macht der West-Gothen in Gallië en Spanje. — Eurik.
Verheffing der Frankische macht in Gallië en Duitschland onder Clovis; slagen bij Soissons, 486, en Zül-pich, 496; Clovis gaat over tot het Christendom. — Syagrius.
De Oost-Gothen onder Theoderik veroveren Italië, 493.

6e
eeuw.

Clovis verslaat de West-Gothen bij Poitiers, 507; Theoderik heer van beide Gothische rijken. Clovis sterft, 511; verdeeling van zijn rijk onder zijne zonen. Theoderik sterft, 526; zetel van het West-Gothische rijk weldra verlegd naar Spanje.

Theudes.

Justinianus keizer van het Oostersche rijk, 527 tot 565. Afrika aan de Vandalen, Italië aan de Oost-Gothen ontruikt. Chosroës I in Perzië.

Belisarius.
Nars.
Vitiges, Totila.
— Theodebert.
Alboin.

Longobarden in Italië, 568. Avaren aan den Donau.

Paus Gregorius I; bekeering der Angelsaksen door Romeinsche zendelingen.

Onlusten in het rijk der Franken onder de kleinzonen van Clovis; Fredegonde en Brunehilde.

7^e
eeuw.

Laatste verheffing van het Perzische rijk onder Chosroës II. — Mahomed in Arabië. Zijne vlucht naar Medina, 622; zijn dood, 632. — Verovering van Palestina, Egypte, Perzië door de Arabieren onder Omar, 634—644. Ali en Moawia, 656—661. De Omayyaden verkrijgen het kalifaat, sedert 661.

Clotarius II koning van het geheele Frankische rijk, 628. Macht der Hofmeyers: Grimoald, Ebroïn. Pepijn van Heristal en de Austrasiërs zegevieren in het Frankische rijk door hunne overwinning bij Testri, 687.

8^e
eeuw.

De Arabieren veroveren Spanje, 711. Het Frankische rijk bedreigd door hen en door de Saksen.

Musa, Tarik.
Roderik.

Karel Martel in het Frankische rijk, 714—741. De Arabieren geslagen bij Poitiers, 732. De Omayyaden verliezen het kalifaat aan de Abbassiden, 750.

Bonifacius.

Pepijn de Korte eerste koning van het Frankische rijk uit het huis der Karolingers, 751.

Omayyaden in Spanje, 759.

Abderrahman —
Desiderius —
Wittekind. —
Alcuin —
p. Leo III. —
Irene.

Karel de Groote, 768—814. Wordt te Rome tot keizer gekroond, 800.

Haroen al Raschid kalif, 785—809.

9^e
eeuw.

Lodewijk de Vrome, 814—840. — Engeland vereenigd onder Egbert. — Het rijk van Karel den Groote verdeeld bij het verdrag van Verdun, 843.

Lotharius,
Lodewijk de
Duitscher,
Karel de Kale
p. Nicolaas I.

De Noormannen plunderen de kusten van Europa.

Karel de Dikke vereenigt het geheele Frankische rijk onder zijn gezag, 884—887.

Toenemende ontbinding van het Frankische rijk. — Keizer Arnulf in Duitschland, 887—899; koning Odo in Frankrijk, 888—898.

Alfred de Groote in Engeland, 871—901.

Verval van het kalifaat.

Mamoen, Motas-
sim, Motawak-
kil.

10^e
eeuw.

Lodewijk het kind, de laatste Duitsche Karolinger, 899—911. De Magyaren ondernemen plundertogten naar Westelijk Europa. — Dreigende ontbinding van het Duitsche rijk. — Herstel der koninklijke macht in Duitschland door Hendrik den Vogelaar, 919—936; Magyaren geslagen bij Merseburg, 933.

Noormannen gevestigd aan de kust van Frankrijk (Normandië), 912. Rollo. — Karel de Eenvoudige.

De kalif Rahdi (934—940) geeft de wereldlijke macht in het rijk der kalifen aan den emir al omra. Macht der Buïden in Perzië, der sultans van Gazna aan de Indische grens, der Fatimiden in Egypte (latere helft der eeuw).

Otto I in Duitschland, 936—973. Tot keizer gekroond, 961; begin van den samenhang tusschen de Duitsche en Italiaansche zaken. Nicephorus, Zimisces.

Abderrahman III in Spanje; grootste bloei van het rijk der Omayyaden aldaar. Tegen het eind der eeuw, Almansor. — Einde der Fransche Karolingers; Hugo Capet koning van Frankrijk, 987.

Hernieuwing der Deensche plundertochten in Engeland. Ethelred. —

Gevaren voor het Duitsche rijk onder Otto III, 983—1002; verheffing der Poolsche en Hongaarsche macht. Christendom in Hongarije. Boleslaus. — Stephanus de heilige. — Basilus.

11^e
eeuw.

Christendom ingevoerd in het Russische rijk onder Wladimir.

Keizer Hendrik II herstelt het koninklijk gezag in Duitschland en begunstigt hervormingen in de kerk, 1002—1024.

Duitschland's bloei onder de eerste Salische keizers,
Koenraad II, 1024—1039, en Hendrik III, 1039 tot 1056. — Normandiërs in Z. Italië.

Deensche koningen in Engeland, 1013—1041. — Christendom in de Noordsche landen gevestigd.

Seldsjukken meester in het rijk der Kalifen, latere helft der eeuw.

Hendrik IV in Duitschland, 1056—1106; zijn strijd met paus Gregorius VII, 1073—1085.

Engeland veroverd door Willem van Normandië, 1066.

Verheffing der Christenrijken in Spanje. — Toledo genomen, 1085. Afrikaansche Mahomedanen in Spanje.

Eerste kruistocht gepredikt, 1095. — Jeruzalem genomen, 1099.

Sueno, Canut
de groote.

To grulbeg.
Alp Arslan.

Robert Guiscard.
Rudolf van
Zwa ben.

Harold.

de Cid.

p. Urbanus II
Peter van
Amiens —
Godfried van
Bouillon. —
Alexius Comne-
nus.

12^e
eeuw.

Geestelijke ridderorden (tempeliers en ridders van St. Jan) in Palestina, 1118.

Keizer Hendrik V in Duitschland, 1106—1125; Wormser concordaat, 1122.

Opkomst der steden en verheffing der koninklijke macht in Frankrijk onder Lodewijk VI, 1108—1137.

Inneming van Edessa, 1144; tweede kruistocht, 1147.

Frederik Barbarossa, 1152—1190. Begin van den strijd tusschen de Guelfen en Ghibellinen in Italië. — Vrede van Constanz, 1183.

p. Paschalis II.
p. Calixtus II.

Noereddin. —
Bernard van
Clairvaux.

Hendrik de
Leeuw.
p. Alexander III.

Hendrik II (Plantagenet) koning van Engeland; 1154—1189. Zijn strijd met Thomas Becket. Ierland veroverd.

Jeruzalem genomen door Saladin, 1187.

Derde kruistocht onder Frederik Barbarossa, Philips II (Augustus) van Frankrijk en Richard Leeuwenhart van Engeland, 1189—1192.

Guy van Lusig-
nan.

Groote macht van het keizerschap onder Hendrik VI, 1190—1197. Paus Innocentius III, 1198—1216.

13^e
eeuw.

Latijnsche kruistocht, 1203; Latijnsch rijk in het Oosten, 1204—1261. Bloei van Venetië.

Troonstrijden in Duitschland (Otto IV tegen Philips van Zwaben en Frederik II), 1197—1218.

Dandolo.
Boudewijn
van Vlaanderen

Jan van Engeland en Philips Augustus van Frankrijk. Normandië aan de Engelschen ontnomen. Magna Charta geteekend, 1215.

Albigenzenkrijg in Z. Frankrijk, 1208—1229.

Raymond van
Toulouse,
Simon van
Montfort.

Verheffing der Christenmacht in Spanje.

Kruistochten van Andreas van Hongarije en tegen Egypte, 1217—1221.

Kruistocht van Frederik II, 1228.

Duitsche ridders in Pruisen, 1226.

Dschingiskhan verschijnt in Westelijk Azië, 1224. Mongolen in Rusland, Polen, Hongarije; slag bij Liegnitz, 1241. Bagdad door de Mongolen genomen: einde van het kalifaat, 1258.

Hulagu.

Lodewijk IX in Frankrijk, 1226—1270. Zijn kruistocht tegen Egypte, 1248—1254; Mamelukken in Egypte.

Keizer Frederik II in strijd met de Italiaansche steden en met den paus, 1227—1250. Keizerlooze tijd in Duitschland, 1254—1273. Het huis Hohenstaufen van den troon van Sicilië gestooten door Karel van Anjou, 1266.

p. Gregorius.
IX. p. Innocen-
tius IV. Willem
van Holland,
Alfonsus van
Castilië. Richar-
dus van Cornwal-
l. Manfred.
Conradyn.

Hendrik III van Engeland en Simon van Leicester: begin van het Lagerhuis, 1265.

Rudolf van Habsburg, 1273—1291. — Hij overwint Ottokar van Bohemen, 1278. — Vestiging der Oostenrijksche magt.

p. Gregorius X
p. Nicolaas IV

Siciliaansche Vesper, 1282.

Jan van Procida.
Peter III van
Aragon.

Innemering van Acre door de Mamelukken: einde der kruistochten, 1291.

Eduard I van Engeland (1272—1307) en Philips IV van Frankrijk (1285—1314). Groote verheffing van het koninklijk gezag in Frankrijk. Oorlogen tusschen Engeland en Schotland.

14^e
eeuw.

Philips IV van Frankrijk en Bonifacius VIII, 1300 tot 1303. De pausen te Avignon, 1305—1377.

p. Clemens V.

De Zwitsers tegen keizer Albrecht, 1308.

Keizer Hendrik VII (1308—1313) naar Italië. — Milaan komt onder het huis Visconti. Bloei van Florence.

Onlusten in Duitschland onder Lodewijk den Beijer, 1313—1347. Het huis Valois op den Franschen troon, 1328. Oorlogen tusschen Frankrijk en Eduard III van Engeland, sedert 1337; slagen van Crecy, 1346, en Poitiers, 1356. Gebruik van het buskruit. Vrede van Bretigny 1360; verbroken 1368.

p. Johannes
XXII.

Jakob van Ar-
tevelde.
Eduard van Wa-
les (zwarte
Prins.)
Marcel.

Rienzi te Rome, 1347.

Karel IV van Bohemen keizer van Duitschland, 1347—1378. Gouden bul, 1356.

Kerkelijke scheuring, 1378.

Verwarring in Duitschland onder Wenceslaus; in Frankrijk onder Karel VI. — Wicief en Wat Tyler in Engeland. — Het huis Lancaster beklimt den Engelschen troon met Hendrik IV, 1399.

Het huis Jagello op den Poolschen troon, 1386; verheffing der Poolsche magt. — Christendom in Lithauen. —

De Noordsche rijken vereenigd bij de Unie van Margaretha. Kalmar, 1397.

De Osmanische Turken in Klein-Azië en Europa.
Slagen bij Kossowa, 1389, en Nicopolis, 1396. —

Amurath I.
Bajazet I.

15e
eeuw.

Tamerlan verslaat de Turken bij Angora 1402.

Kerkvergaderingen van Pisa, 1409, en Constanz, 1414—1418. Einde der scheuring.

Hus. -- p. Jo-
hannes XXIII.

Hussitenkrijg, 1419—1434. Kerkvergadering te Bazel, 1431—1449.

Ziska.

p. Eugenius IV.

Onlusten in Frankrijk: Jan zonder Vrees van Bourgondië.

Hernieuwing van den Engelschen krijg onder Hendrik V; slag bij Azincourt, 1415. — Vrede van Troyes, 1420. —

Philips van
Bourgondië.

Johanna Darc, 1429—1431. — Herstel der Fransche magt onder Karel VII; einde van den Engelschen krijg, 1453. —

Napels aan het huis Aragon, 1435.

Constantinopel door de Turken genomen, 1453; einde van het Oostersch-Romeinsche rijk. — De boekdrukkunst begint beoefend te worden.

Jan van
Hunyad.
Skanderbeg.
Mahomed II.
Constantinus
Palaeologus.

Het huis Medicis in Florence; het huis Sforza in Milaan. Bloei der kunsten en wetenschappen in Italië.

Oorlogen der Witte en Roode roos in Engeland, 1453—1485. Eduard van York koning, 1461. — Laatste herstel van het huis Lancaster, 1470. — Richard III bij Bosworth geslagen; het huis Tudor met Hendrik VII op den Engelschen troon, 1485.

Lodewijk XI (1461—1483) en Karel de Stoute van Bourgondië. Slagen bij Granson, Murten en Nancy, 1476—1477; dood van Karel. — Bevestiging der koninklijke macht in Frankrijk. —

Ferdinand en Isabella in Spanje maken een einde aan het laatste Moorsche rijk aldaar, 1492.

Ontdekking van Amerika door Columbus, 1492, en van den zeeweg naar de Oost door Vasco de Gama, 1497—1499.

Tocht van Karel VIII van Frankrijk naar Italië, 1494. p. Alexander VI. Savonarola.

Verheffing van het huis Oostenrijk door het huwelijk van Maximiliaan met Maria van Bourgondië, 1477 en van diens zoon Philips met Johanna van Spanje, 1496. — Pogingen onder Maximiliaan (keizer van 1493—1518) tot regeling van het Duitsche rijk.

Rusland onttrokken aan de Mongoolsche macht onder Iwan den Grootte, 1463—1505.

16^{de}
eeuw.

Het Napelsche koningshuis door Ferdinand van Spanje en Lodewijk XII van Frankrijk onttroond, 1501. — Verdere strijd tot op den vrede van Noyon tusschen Karel van Spanje (Karel V) en Frans I van Frank- p. Julius II.
p. Leo X. rijk, 1516.

DER

DEUTSCHLAND.

FRANKRIJK.

ENGLAND.

		Koenraad IV van Frankeland (911)			
10e eeuw.	Saksisch huis.	Hendrik I.			
		Otto I.	(987)		
		Otto II.	Hugo Capet		
		Otto III.	Robert.		
11e eeuw.	Saksisch huis.	Hendrik II.	Hendrik I.		
		Koenraad II.			
		Hendrik III.			
12e eeuw.	Salisch huis.	Hendrik IV.	Philips I.	Willem I (1066).	Huis van Normandië.
		Hendrik V.	Lodewijk VI.	Willem II.	
		Lotharius van Saksen.		Hendrik I.	
	Huis Hohenstaufen.	Koenraad III.	Lodewijk VII.	Steven.	Huis Plantagenet.
		Frederik Barbarossa.		Hendrik II.	
		Hendrik VI.		Richard I.	
		Philips.	Philips II.	Jan.	
13e eeuw.	Huis Hohenstaufen.	[Otto IV.]		Hendrik III.	
		Frederik II.	Lodewijk VIII.		
		Koenraad IV.	Lodewijk IX.		
		Willem van Holland.			
	Huis Hohenstaufen.	Richard van Cornwall.			
		Rudolf I van Habsburg.	Philips III		
14e eeuw.		Adolf van Nassau.			
		Albrecht II van Habsburg.	Philips IV.	Eduard I.	
	Huis Hohenstaufen.	Hendrik VII v. Luxemburg.	Lodewijk X.	Eduard II.	
			Philips V.		
		Lodewijk IV van Beijeren.	Karel IV.	Eduard III.	
		Karel IV van Luxemburg.	Philips VI.		
15e eeuw.	Huis Hohenstaufen.		Jan.		
			Karel V.	Richard II.	
		Wenceslaus	Karel VI.	Hendrik IV v. Lancaster.	
		Ruprecht van de Paltz.	Karel VII.	Hendrik V	
	Huis Hohenstaufen.	Sigismund van Luxemburg.	Karel VII.	Hendrik VI	
		Albrecht.		Eduard IV van York,	
		Frederik III.	Lodewijk XI.	Eduard V	
			Karel VIII.	Richard III	
16e eeuw.	Huis Oostenrijk (Habsburg.)	Maximiliaan I.	Lodewijk XII.		
		Karel V.	Frans I.		
			Hendrik II.	Hendrik VII.	
		Ferdinand I.	Frans II.	Hendrik VIII.	
	Huis Oostenrijk (Habsburg.)	Maximiliaan II.	Karel IX.	Eduard VI.	
			Hendrik III.	Maria.	
		Rudolf II.	Hendrik VI.		
		Matthias.	Lodewijk XIII.		
17e eeuw.	Huis Oostenrijk (Habsburg.)	Ferdinand II.			
		Ferdinand III.	Lodewijk XIV.		
	Huis Bourbon.			Elizabeth.	
				Jacobus I.	
				Karel I.	
	Huis Stuart.				

NIEUWE GESCHIEDENIS.

16^e
eeuw.

Begin der kerkhervorming. Luther treedt op tegen Frederik de
de aflaatsprediking, 1517. — Zwingli te Zurich. — Wijze van
Luther voor den rijksdag te Worms, 1521. Saksen.
Melanchthon.

Cortes in Mexico, 1519; — Pizarro in Peru, c. 1530 Magellaan.

Karel V keizer van Duitschland, 1519—1556. Zijn Sickingen.
oorlog met Frankrijk, sedert 1521. Slag bij Pavia p. Clemens VII.
1525. — Vrede van Barcelona en van Kameryk, 1529.

Christiaan II van Denemarken herstelt tijdelijk zijne
macht in Zweden, maar wordt van den Deenschen troon
gestooten, terwijl het huis Wasa den Zweedschen troon
beklimt, 1520—1523. — Hervorming in de Noordsche
landen.

Soliman van Turkije voor Weenen, 1529.

Augsburgsche confessie, 1530. — Smalkaldisch ver- Philips van
bond, 1531. Hessen.

Engeland aan het pauselijk gezag onttrokken door Cranmer.
Hendrik VIII, 1534.

Verdere oorlogen tusschen Karel V en Frans I van
Frankrijk, 1536—1544, geëindigd met den vrede van
Crespy.

Calvijn te Genève.

Orde der Jezuïten gesticht, 1540.

Loyola.

Smalkaldische krijg, 1546—1547.

Johan Frederik
van Saksen.

Oorlog tusschen Karel V en Hendrik II van Frank-
rijk. Zege van Maurits van Saxen over Karel; ver-
drag van Passau, 1552. — Augsburger godsdienst-
vrede; Karel trekt zich terug van het bestuur, 1555.
— Vrede van Cateau Cambrésis tusschen Philips II
van Spanje en Hendrik II, 1559.

Hervorming in Engeland onder Eduard VI, 1547
tot 1553. Herstel van het katholicisme onder Maria, Johanna Grey.

1553—1558; van de hervorming onder Elizabeth,
1558—1603.

Begin der Fransche godsdienstoorlogen, 1562.

Kerkvergadering van Trente, na sedert 1545 meer
dan eens bijeen te zijn geweest, sluit in 1563.

Alva in de Nederlanden, 1567; godsdienstoorlog
aldaar en in Frankrijk. Opstand in Holland en Zee-
land, moord der hugenoten te Parijs (St. Bartholomeus-
nacht), 1572.

Zeeslag bij Lepanto, 1571. — Polen een kiesrijk, Don Jan van
na het uitsterven van het huis Jagello, 1572. Oostenrijk.

Pacificatie van Gent, 1576. — Unie van Utrecht,
1579. — Anjou in de Nederlanden, 1581. — Dood Parma.
van Anjou en van Willem van Oranje, 1584.

Portugal onder Philips II van Spanje, 1580.

Elizabeth van Engeland verleent openlijk hulp aan Leicester. —
de Nederlanden, sedert 1585. — Maria Stuart van Maurits van
Schotland (van 1561—1568 in haar land; sedert dien Nassau. —
tijd in Engeland gevangen), wordt onthoofd, 1587. Oldebarnevelt
Tocht der onverwinnelijke vloot tegen Engeland, 1588. Paus Sixtus

Nieuwe godsdienstoorlog in Frankrijk door de *ligue*,
1585. — Staten van Blois; Hendrik van Guise ver-
moord, 1588. — Dood van Hendrik III van Frankrijk;
einde van het huis Valois, 1589. — Hendrik IV (huis Mayenne.
Bourbon) tot koning gekroond en in het meerendeel van
Frankrijk meester, 1594. — Edict van Nantes, 1598.
Philips II sluit vrede met Frankrijk en sterft, 1598.

Herstel van het katholicisme, voortdurende strijd Gebhard van
tusschen katholieken en protestanten in Duitschland. Keulen.

Uitbreiding der Russische macht over Siberië en elders
onder Iwan den Vreeselijke, 1534—1584. — Iets later,
onlusten in Rusland.

17^e
eeuw.

Het huis Stuart, uit Schotland, bestijgt den Engelschen troon met Jakobus I, 1603.

Spanning in Duitschland en de Oostenrijksche erflanden. — De protestantsche Unie, 1608. — De Guliksche erfkwestie, 1609. — Hendrik IV van Frankrijk vermoord, 1610.

Maximiliaan
van Beijeren.
Sully. — Maria
van Medicis.

Toenemende zeevaart der Hollanders: O. I. Compagnie, 1602. — Twaalfjarig bestand met Spanje, 1609—1621. — Dordtsche synode, 1618—1619.

Albrecht en
Isabella.

Einde der Russische onlusten door de verheffing van het huis Romanoff op den Russischen troon, 1613.

Begin van den 30jarigen krijg, 1618. — Ferdinand II keizer, 1619. — Slag bij den Wittenberg bij Praag, 1620.

Frederik V
van de Paltz.
Tilly.

Christiaan van Denemarken mengt zich in den krijg in Duitschland, 1625. — Wallenstein. — Macht van Ferdinand II in Duitschland; vrede van Lubeck; edict van restitutie, 1629.

Richelieu versterkt het koninklijk gezag in Frankrijk en hernieuwt de oude staatkunde van Frankrijk tegenover het huis Oostenrijk, 1624—1642. — La Rochelle genomen, 1628.

Gaston van Or-
leans.

Gustaaf Adolf van Zweden in Duitschland, 1630 tot 1632.

Dood van Wallenstein, 1634.

Vrede van Praag in Duitschland: oorlog tusschen Frankrijk en Spanje, 1635. — De krijg in Duitschland ten behoeve der protestanten voortgezet door Frankrijk en Zweden. — Portugal aan de Spaansche macht onttrokken, 1640. — Westphaalsche vrede, 1648.

Baner. — Oxen-
stierna. — Bern-
hard van Sak-
sen-Weimar. —
Torstenson.
Condé. Turen-
ne. — Christina
van Zweden. —
Frederik Hen-
drik. — Tromp.

Karel I van Engeland, 1625—1649. — Regeert zonder parlement van 1629—1640. — Het lange parlement, sedert 1640. — Burgeroorlog in Engeland,

Strafford. —
Laud. — Pym.
Hampden. —
Fairfax.

1642. — Karel onthoofd; Engeland tot republiek verklaard, 1649. — [Engelsche en Fransche koloniën in N. Amerika.]

Mazarin aan het hoofd der zaken in Frankrijk, sedert 1643. — Burgerkrijg der Fronde, 1649—1653. — Vrede van de Pyreneën tusschen Frankrijk en Spanje, 1659.

Poolsche en Deensche krijg van Karel X van Zweden, 1655—1661.

Macht van Cromwell in Engeland. — Het lange parlement ontbonden, 1653. — Cromwell protector, 1653 tot 1658. — Herstel der Stuarts in Engeland met Karel II, 1660.

Rich. Cromwell. — Lambert — Monk.

Lodewijk XIV (1643—1715) voert zelf het bestuur in Frankrijk sedert 1661.

Fouquet. — Colbert.

Stadhouderloos bewind in Holland, 1650—1672.

De Witt. — De Ruyter.

Lodewijk XIV bezet de Spaansche Nederlanden, 1667. — Drievooudig verbond tusschen Engeland, Holland en Zweden; vrede van Aken tusschen Frankrijk en Spanje, 1668.

Lodewijk's krijg met de vereenigde Provinciën, 1672 tot 1678, geëindigd met vrede van Nijmegen. — Test-Act in Engeland, 1673. — Spanning in Engeland om gewaande komplotten der Roomschegezinden, 1678 tot 1681. — Whigs en Tories. — Karel II wint het van de Whigs tot aan zijn dood, 1685.

Louvois. — Willem van Oranje. — Frederik Willem van Brandenburg.

Kamers van reunie aan de Fransche grenzen; willekeurige handelingen van Lodewijk XIV tegenover zijne naburen. — De Turken voor Weenen geslagen, 1683; Ofen door de Oostenrijkers herwonnen, 1686. — Edict van Nantes opgeheven, 1685.

Leopold I van Duitschland. Joh. Sobieski van Polen.

Revolutie in Engeland, 1688; Willem III van Oranje vervangt Jacob II op den Engelschen troon. Algemeene oorlog tusschen Lodewijk XIV en de meeste Euro-

Paus Innocentius XI. Luxemburg Villeroi

peesche mogendheden, 1688—1697, geëindigd met vrede van Rijswijk.

Vrede van Carlowitz tusschen Oostenrijk en Turkije, 1699. — Peter de Groote in Rusland, 1682—1725. — Zijne reis naar Westelijk Europa, 1697.

18e
eeuw.

Krijg van Polen, Denemarken en Rusland tegen Karel XII van Zweden, 1700. — Karel's krijgsoverdriven tot zijne nederlaag bij Pultawa, 1709. — Peter de Groote in oorlog met de Turken, 1711—1713.

Augustus van
Polen en Sak-
sen — Stanis-
laus Leczinski.

Frederik van Brandenburg wordt gekroond tot koning van Pruisen, 1701.

Dood van Karel II van Spanje; het huis Bourbon op den Spaanschen troon met Philips V, 1700. — Spaansche successie-krijg, 1701—1713. — Willem III van Engeland opgevolgd door Anna, 1702—1714. — Nederlagen der Franschen bij Höchstett, 1704, Ramillies en Turin, 1706, Malplaquet, 1709. — Wijziging der Engelsche staatkunde, 1711. — Vrede van Utrecht, 1713.

Marlborough,
Eugenius van
Savoie.

Villars.
Vendôme.

Het huis Hanover bestijgt den Engelschen troon met George I, 1714—1727. — Regentschap van Philips van Orleans in Frankrijk in de eerste jaren van Lodewijk XV, sedert 1715. Law's finantieele maatregelen.

Dubois.

Onlusten en oorlogen in N. en O. Europa door Karel XII van Zweden (tot 1718) en Peter den Groote; in Z. Europa door den Spaanschen minister Alberoni, 1717—1720. — Koninkrijk Sardinië.

Frederik Wil-
lem I van
Pruisen.

Poolsche successie-krijg, 1733—1735. — Napels aan het huis Bourbon. — Frederik II van Pruisen, 1740 tot 1786, en Maria Theresia van Oostenrijk, 1740 tot 1780. — Frederik bezet Silezië, 1740—1741. — Oostenrijksche successie-krijg, 1741—1748, geëindigd

Fleury. — Wal-
pole. — Anna
van Rusland. —
Augustus III
van Polen.

Karel VII en

met den vrede van Aken. [Franschen en Engelschen in Indië.]

Zevenjarige krijg: Engeland tegen Frankrijk in Amerika; Pruisen tegen Oostenrijk en andere vijanden, 1756—1763; geëindigd met vrede van Parijs; waarbij Engeland meester blijft in Amerika, en dien van Hubertsburg, waarbij Frederik II in het bezit van Silezië wordt gelaten.

Catharina II van Rusland, 1762—1796.

Hervormingen in het bestuur in onderscheiden landen van Europa (Portugal, Spanje enz.). De orde der Jezuïten opgeheven door paus Clemens XIV, 1773.

Turksche krijg van Catharina II, 1768—1774. — Eerste deeling van Polen, 1773.

Beijersche successie-krijg, 1777—1779.

Amerikaansche vrijheidsoorlog, 1775—1783. — Toenemende macht van Engeland in Indië.

Keizer Jozef II en zijne hervormingen, 1780—1790.

Lodewijk XVI in Frankrijk, sedert 1774; bezwaren onder zijne regeering. — Staten Generaal van 1789; begin der Fransche revolutie. — Oorlog tusschen Frankrijk en Oostenrijk; nationale conventie; republiek afgekondigd in Frankrijk, 1792. — Lodewijk XVI onthoofd, 1793. — Oorlog met Engeland en Spanje. — Girondijnen en bergpartij bestrijden elkander in en buiten de conventie, maar opstanden in Frankrijk nog in 1793 onderdrukt, behalve die in de Vendée. — Schrikbewind te Parijs. — Tweede deeling van Polen, 1793.

Val van het schrikbewind in Frankrijk; voorspoed der Fransche wapenen in de Nederlanden en elders, 1794. — Omwenteling in Holland door de Fransche wapenen; vrede te Bazel met Pruisen en Spanje, 1795.

Frans I (Duitsche keizers).
Karel Eduard
Staart. —
Kaunitz. — Mm.
de Pompadour. — Riche-
lieu.

Pitt (de onde-
re). — Wolfe. —
Ferdinand van
Brunswijk. —
Choiseul. — Ge-
orge III van
Engeland. —
Oliver. — Elisa-
beth en Peter
III van Rus-
land.
Pombal. —
Karel III van
Spanje.

De Orloffs. —
Stanislaus
Augustus
Poniatowski.

Franklin. —
Washington.
North. — Fox.

Marie Antoi-
nette. — Tur-
got. — Nec-
ker. — Calonne.
Mirabeau. —
Philipps van
Orleans. —
La Fayette. —
Leopold II en
Frans II keizers
van Duitsch-
land; Frederik
Willem II van
Pruisen. — Du-
mouriez.
Danton, Marat.
Robespierre.
Pitt (de jongere).

Kosciusko.
Moche

Pichegru.

Karel IV van
Spanje; Godoy.

Derde deeling van Polen, 1795.

In Frankrijk, constitutie van 1795: het directoire, Barras.
 1795—1799. — Bonaparte in Italië, 1796. — Vrede Morvan. —
 van Campo Formio tusschen Frankrijk en Oostenrijk: Aartsbischop
 zaken van N.-Italië naar den zin der Franschen ge- Karel.
 regeld, 1797.

Bonaparte naar Egypte, 1798.

Nieuwe krijg van Frankrijk met Oostenrijk en kei-
 zer Paul van Rusland, 1798. — Veldtocht der Russen Suwaroff —
 en Oostenrijkers in Italië, 1799. — Bonaparte terug Macdonald,
 uit Egypte; het consulaat, 1799. Joubert. —
Siéyès.

19e
 eeuw.

Slagen bij Marengo en Hohenlinden, 1800. — Vrede
 van Lunéville tusschen Frankrijk en Oostenrijk; kei- Kléber.
 zer Paul van Rusland vermoord; Egypte door de Fran-
 schen ontruimd, 1801. — Vrede van Amiens tusschen
 Engeland en Frankrijk; opheffing der geestelijke vor-
 stendommen in Duitschland, 1802.

Hernieuwing van den krijg tusschen Frankrijk en
 Engeland, 1803. — Bonaparte (Napoleon) wordt kei-
 zer der Franschen, 1804; Frans II (keizer van Oosten-
 rijk.) — Hernieuwing van den krijg op het vasteland;
 Ulm door de Oostenrijkers overgegeven; zeeslag bij
 Trafalgar; slag bij Austerlitz; vrede van Presburg, Nelson. —
 1805. Mack.

Koninkrijken voor Napoleon's aanverwanten: Napels,
 1805; Holland, 1806. — Opheffing van het Duitse
 rijk; oprichting van het Rijnverbond. — Oorlog met
 Pruisen. Slag bij Jena, 1806. — Slagen bij Eylau
 en Friedland, vrede met Rusland en Pruisen te Tilsit, Frederik Wil-
 1807. — Het koninkrijk Westphalen. — Napoleon's lem III van
 bemoeiingen met Spanje; Jozef Napoleon koning aldaar, Pruisen.

1808. — Begin van den Spaanschen krijg. — Finland door de Russen veroverd. Ferdinand van Spanje.
Joachim Murat.

Nieuwe krijg met Oostenrijk; slagen bij Aspern en Wagram, vrede van Weenen, 1809. — Omwenteling in Zweden; Bernadotte kroonprins. — Napoleon in onmin met Alexander van Rusland. — De Russische krijg breekt uit in 1812. — Napoleon te Moskou; terugtocht van zijn leger in den winter. Gustaaf IV van Zweden.
Kutusoff.

Pruisen vereenigt zich met Rusland; slagen bij Lützen en Bautzen. — Wellington slaat de Franschen bij Vittoria in Spanje. — Oostenrijk voegt zich bij het verbond; slag bij Leipzig, 1813. — Krijg in Frankrijk; eerste vrede van Parijs, 1814. — Napoleon naar Elba. — De Bourbons hersteld in Frankrijk. — Congres van Weenen, 1814—1815. — Napoleon uit Elba terug; slag bij Waterloo, 1815. — Tweede vrede van Parijs; Napoleon naar St. Helena. Blücher.
Metternich.

AANHANGSEL. — TIJDREKENING DER NIEUWSTE GESCHIEDENIS SEDERT 1814.

Ferdinand VII keert terug naar Spanje en herroept de constitutie van 1812. — Lodewijk XVIII koning van Frankrijk. — Noorwegen komt aan den koning van Zweden, 1814. — Restauratiën in Duitschland, Italië enz., 1813—1814.

Congres te Weenen. België met de N. Nederlanden vereenigd. Vestiging van den Duitschen bond; 1814 tot 1815.

Napoleon in Frankrijk. Joachim Murat uit Napels verdreven; herstel der Bourbons van Sicilië. Slag bij Waterloo; tweede vrede van Parijs; heilig verbond opgericht, 1815.

Reactie tegen instellingen en strekking der revolutie in onderscheiden landen van Europa; (Spanje, Frankrijk, Italië, Duitschland enz.)

Congres te Aken; Frankrijk door de troepen der vreemde mogendheden ontruimd, 1818.

Conferentiën te Carlsbad; maatregelen tegen Duitsche revolutionnairen, 1819.

Omwenteling in Spanje; constitutie van 1812 op nieuw ingevoerd, 1820. Gevolgd door omwentelingen in denzelfden zin in Napels en Portugal.

George IV koning van Engeland, 1820—1830.

Congres te Troppan, 1820, gevolgd door dat van Laybach; herstel van het koninklijk gezag te Napels door Oostenrijksche wapenen, en bedwang van andere bewegingen in Italië, 1821.

Opstand der Grieken tegen Turkije, 1821.

Burgerkrijg in Spanje, 1821. Congres te Verona, 1822, en tengevolge hiervan herstel van het koninklijk gezag in Spanje door Fransche wapenen, 1823.

Bewegingen in Spaansch Amerika sedert 1810, weldra leidende tot afscheiding der Amerikaansche landen van Spanje. Als onafhankelijk erkend door de Vereenigde Staten van N. Amerika, 1822; door Engeland, 1825; Spanjaarden ontruimen Amerika, 1826.

Brazilië van Portugal gescheiden, 1822.

Lodewijk XVIII van Frankrijk opgevolgd door Karel X, 1824.

Ibrahim Pacha met eene krijgsmacht uit Egypte naar Griekenland, 1825. Nederlagen der Grieken.

Alexander van Rusland door Nicolaas opgevolgd; onlusten in Rusland, 1825. Krijg tusschen Rusland en Perzië, 1826—1827.

Na den dood van Johan VI van Portugal staat

keizer Peter van Brazilië de Portugeesche kroon af aan zijne dochter Maria, 1826, die ze, in weerwil van de partij van haren oom don Miguel, door Engelsche hulp verkrijgt. 1827. Don Miguel, door zijn broeder tot regent benoemd, werpt zich tot koning op, 1828.

Sultan Mahmoed heft de Janitzaren op, 1826.

Verdrag van Engeland, Frankrijk, Rusland over de Grieksche zaken; zeeslag bij Navarino, 1827. Krijg tusschen Rusland en Turkije, 1828; vrede van Adrianopel, 1829. Grieksche staat geheel onafhankelijk verklaard, 1830. Otto van Beijeren koning van Griekenland, 1832.

Emancipatie der katholieken in Engeland, 1829.

Spanning in Frankrijk over het optreden van het ministerie Polignac, 1829. Algiers door de Franschen genomen, 1830. — JULI-REVOLUTIE IN FRANKRIJK ten gevolge der handelingen van het ministerie; Karel X verjaagd; Lodewijk Philips van Orleans koning der Franschen, 1830.

Gevolgen der revolutie in Frankrijk: opstand in België, in Polen, in onderscheiden staten van Duitschland en Italië enz. 1830 en 1831. (Oostenrijksche en Fransche troepen in den Kerkelijken staat, 1832.)

Willem IV koning van Engeland, 1830—1837.

Opstand in Polen bedwongen, 1831. Leopold van Coburg koning van België, 1831.

Hervorming van het Engelsche kiesstelsel, door het ministerie voorgesteld in 1831, ingevoerd in 1832.

Peter van Brazilië legt de kroon neder en begeeft zich naar Portugal om de regten zijner dochter te handhaven, 1832. Maria gekroond, 1833; don Miguel verlaat het land, 1834.

Ferdinand VII van Spanje sterft na zijne dochter

Isabella als erfgenaam der kroon te hebben doen erkennen, 1833. Begin van den strijd tusschen de Christino's (aanhangers der regentes Christina) en de Carlisten (die van don Carlos, broeder van Ferdinand).

Vrijmaking der slaven in de Engelsche koloniën, 1834, nadat reeds in 1807 een besluit tegen den Britschen slavenhandel genomen en op het congres van Weenen eene nadere schikking tegen den slavenhandel in het algemeen getroffen was. In N. Amerika besluit het congres dat het over de slavenkwestie niet kan beslissen, 1836.

Willem IV van Engeland door Victoria opgevolgd, 1837.

Vrede tusschen Nederland en België, 1839.

De krijg tusschen Christino's en Carlisten door maarschalk Espartero ten einde gebracht, 1839. Don Carlos verlaat Spanje in 1839, zijne laatste aanhangers in 1840. Koningin Christina verlaat Spanje, 1840; Espartero regent, tot 1843.

Oorlog der Engelschen met China, 1839—1842; in de streken over en aan den Indus, 1840—1846.

Mehemet Ali, sedert 1833 meester van Syrië met goedkeuring van den sultan, wordt door tusschenkomst der Europeesche mogendheden (buiten Frankrijk) meeren-deels tot Egypte beperkt, 1840. Spanning tusschen Engeland en Frankrijk over deze zaak.

Spanning in Zwitserland tusschen protestanten en katholieken sedert 1841.

Bewegingen in Ierland tegen de vereeniging met Engeland, in Engeland tegen de belasting op den koren-invoer en over wijzigingen der staatsregeling in democratischen zin (chartists). — Korenbelasting afgeschaft in 1846. — Hongersnood in Ierland.

Paus Gregorius XVI (sedert 1831) door Pius IX vervangen, 1846. — Hervormingen in den Kerkelijken Staat, gevolgd door spanning in andere streken van Italië.

Spaansche huwelijken (koningin Isabella met haren neef Frans van Assisi, hare zuster met een zoon van den Franschen koning), 1846. Spanning hierover tusschen Frankrijk en Engeland. — De vrije stad Krakau bij Oostenrijk ingelijfd, 1846.

Krijg in Zwitserland tusschen de bondsregeering en het „Sonderbund” (eene vereeniging van zeven katholieke kantons) geëindigd met de nederlaag van het Sonderbund, 1847.

De emir Abd-el-kader, sedert 1833 de ziel van alle bewegingen in Algerië tegen het Fransche bestuur, geeft zich aan de Franschen over, 1847.

Toenemende bewegingen in Italië ten gunste van vrijzinnige staatsinstelling, begin van 1848.

FEBRUARI-REVOLUTIE IN FRANKRIJK; Lodewijk Philips verdreven; de republiek afgekondigd, 1848.

Naaste gevolgen der revolutie: — „Bewegingen in Oostenrijk, Pruisen en andere Duitsche staten ten behoeve van vrije instellingen, gevolgd door hervormingen.

Besluiten in Sleeswijk tot inlijving bij den Duitschen bond, gevolgd door vijandelijkheden tusschen Duitschers en Denen.

Planuen ten behoeve der Duitsche eenheid. — Duitsch rijksparlement te Frankfort; aartshertog Johan rijks-vikaris.

Zelfstandigheid van Hongarije door de Hongaren geëischt. Bewegingen in Bohemen.

Bewegingen in Italië. — Sicilië in opstand tegen koning Ferdinand van Napels. — Milaan in opstand

tegen Oostenrijk; Karel Albert van Sardinië kondigt eene constitutie in zijn land af en valt in Lombardije.

Constitueerende vergadering te Parijs. — Juni-opstand aldaar; generaal Cavaignac hoofd van het uitvoerend bewind. — Constitutie ontworpen en aangenomen.

Maarschalk Radetzky aan het hoofd der Oostenrijkers verdrijft de Piemontezen uit Milaan. — De Kroaten onder Jellachich beginnen vijandelijkheden tegen Hongarije in overleg met de Oostenrijksche regeering. — Opstand in Hongarije. — Opstand in Weenen. — Kossuth aan het hoofd der Hongaarsche regeering. Weenen door de Oostenrijkers onder Windischgrätz heroverd.

Begin der reactie in Pruisen; constitutie door de regeering verleend, einde 1848.

Opstand in Rome. — Iets later (begin 1849) de republiek te Rome uitgeroepen.

Keizer Ferdinand van Oostenrijk (sedert 1835) legt de kroon neder ten behoeve van zijn neef Frans Josef (einde van 1848). Krijgsbewegingen tegen Hongarije.

Lodewijk Napoleon tot president der Fransche republiek gekozen, einde 1848.

Het Deutsche parlement besluit een keizer te kiezen. Frederik Willem IV van Pruisen (koning sedert 1840) wordt gekozen, maar blijkt ongeneigd het keizerschap zonder nader overleg met de Deutsche vorsten te aannemen, 1849.

Radetzky verslaat de Piëmontezen bij Novara en bezet Piëmont. Karel Albert legt de kroon neder ten behoeve van Victor Emanuel, 1849.

Rome door de Franschen belegerd en genomen, 1849. — Opstand in Sicilië bedwongen.

Pogingen van Pruisen om, buiten het Deutsche parlement om, den Deutschen bond in Pruisisch belang

te hervormen. Verval en einde van het Duitsch parlement. Opstanden in Z. W. Duitschland bedwongen. — De Russen in Hongarije; de Hongaren onderwerpen zich. — Vrede tusschen Oostenrijk en Sardinië; Venetië, waar de republiek was afgekondigd, komt weder aan Oostenrijk, 1849. — Vrede tusschen Pruisen en Denemarken; mislukking der Pruisische plannen omtrent Duitschland, 1850. — Sleeswijk-Holstein onderwerpt zich aan Denemarken; de Deutsche bond in zijn vroegeren vorm hersteld, 1851.

Lodewijk Napoleon heft de nationale vergadering op, einde 1851; wordt keizer (Napoleon III), einde 1852.

Nieuwe goudvelden ontdekt in Californië, (sedert 1839, vooral ontgonnen sedert het land in 1848 aan de Vereenigde Staten van N. Amerika gekomen is); in Australië, 1851. Ten gevolge der ontdekking van goud in Californië, toenemende vaart in de Stille Zuidzee; opening van Japan voor Europeeschen en Amerikaanschen handel (sedert 1854). —

Londensch protokol tot regeling der Deensche en Sleeswijk-Holsteinsche zaken, 1852.

Oorlog tusschen Rusland en Turkije, 1853. — Frankrijk en Engeland verklaren Rusland den krijg; onderneming tegen Sebastopol, 1854. — Sardinië neemt aan den krijg tegen Rusland deel. — Keizer Nicolaas sterft en wordt door Alexander II opgevolgd; vredesonderhandelingen te Weenen; Sebastopol genomen, 1855. — Vrede van Parijs; hervormingen in Turkije; zaken der Donau-vorstendommen geregeld, 1856. — De Donau-vorstendommen worden vereenigd in 1859—1861.

Krijg tusschen Engeland en China, waar later ook Frankrijk aan deel neemt, 1856—1858. China meer dan vroeger voor Europeeschen handel enz. geopend;

grenzen van het Russische gebied aan den kant van China uitgebreid. — Franschen in Cochín-China, 1858. — Nieuwe Chineesche krijg, 1858—1860. — Opstand in Indië tegen de Engelschen, 1857—1859. — Indië aan het bestuur der O. I. kompagnie onttrokken en onder de regeering gesteld, 1858.

Italiaansche krijg, 1859, geëindigd met vrede van Zürich tusschen Frankrijk, Sardinië en Oostenrijk, waarbij Oostenrijk Lombardije aan den koning van Sardinië afstaat. — Bewegingen in onderscheiden streken van Italië leiden tot inlijving van bijna al de Italiaansche landen bij Sardinië, dat daarentegen Savoyje en Nizza aan Frankrijk afstaat, 1860, en aan welks koning de titel van koning van Italië wordt toegekend, 1861. — Wapening der Europeesche staten met het oog op plannen van Napoleon tot verdere vergrooting van zijn gebied. — Bewegingen ten gunste eener betere inrichting van den Duitschen Bond. — Nieuwe inrichting der Oostenrijksche monarchie, 1860.

Spanning in N. Amerika over de slavenkwestie, voornamelijk sedert 1856. De verkiezing van president Lincoln, een tegenstander der slavernij, geeft in 1861 aanleiding tot een krijg tusschen de Zuidelijke staten die zich van de Unie scheiden, en de Noordelijke die het gezag der Unie willen handhaven. — Krijg met afwisselende kans gevoerd tot in 1863; van toen af Noordelijken in het voordeel. Lincoln op nieuw tot president gekozen, 1864. — Onderhandelingen door de opstandelingen aangeknoopt terwijl het congres der Unie de slavernij in de geheele Unie opheft, begin van 1865. — Krijg hervat, doch na de inneming van Richmond, in April, kan men den krijg als geëindigd beschouwen, en weldra onderwerpen zich de nog overige

opstandelingen. Lincoln vermoord; Johnson president. — Spanje, Engeland en Frankrijk zenden een scheeps- en krijgsmacht tot herstel der orde naar Mexico, 1861. Het einde der krijgsbewegingen is de opdracht der Mexicaansche keizerskroon aan aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk, die in 1864 in het land komt en er zich met behulp van Fransche troepen staande houdt.

Omwenteling in Griekenland; koning Otto neemt de vlucht, 1862; de kroon opgedragen aan een Deenschen prins (als koning George I), 1863. — De Ionische eilanden met Griekenland vereenigd.

Hervormingen in Rusland; amnestie aan Polen verleend, 1856; maatregelen tot opheffing der lijfeigenschap, sedert 1857. (Lijfeigenschap geheel opgeheven in 1864). Spanning in Polen sedert 1860; Poolsche opstand, 1863. Tusschenkomst van vreemde mogendheden afgewezen; poging van Napoleon om een algemeen congres tot regeling der in Europa hangende kwestieën (Poolsche, Italiaansche, enz.) tot stand te brengen mislukt, 1863. De lijfeigenschap in Polen opgeheven; opstand onderdrukt, 1864. — Begin der spanning in Pruisen tusschen koning Willem I (sedert 1861, na reeds eenigen tijd als regent het bestuur gevoerd te hebben) en de volksvertegenwoordiging, 1862. Ministerie Bismarck.

Deensche kwestie over verhouding tusschen de troonsopvolging in de onderscheidene gedeelten der Deensche monarchie leidt tot krijg, na den dood van koning Frederik VII in 1863. Algemeene spanning in Duitschland, waar van bondswege in de zaak gehandeld wordt; maar in 1864 beginnen Pruisen en Oostenrijk zelfstandig te handelen, en na het mislukken der Londensche conferentieën tusschen de Europeesche mogend-

heden over de zaak, wordt de Deensche koning Christiaan IX, bij den vrede van Weenen, nog in 1864 tot afstand van Sleeswijk-Holstein en Lauenburg gedwongen. Lauenburg wordt een Pruisische bezitting; Sleeswijk komt onder Pruisisch, Holstein onder Oostenrijksch bestuur, 1865.

Conventie van Parijs tusschen Frankrijk en Italië tot ontruiming van den Kerkelijken Staat door Fransche troepen in twee jaren tijds, 1864. Zetel der Italiaan-regeering van Turin naar Florence verlegd, 1865.

AANHANGSEL. II. ¹

Duitschland.
1866.

Strijd tusschen Pruisen en Oostenrijk over de regeling der aangelegenheden van Sleeswijk-Holstein en over de leiding van Duitschland. — Verbond tusschen Italië en Pruisen tegen Oostenrijk. — Pruisen verklaart den Duitschen bond opgeheven. — In den daaropvolgenden oorlog verslaan de Oostenrijkers de Italianen bij Custoza, maar bij Königgratz lijden zij de nederlaag tegenover de Pruisen, die in Bohemen zijn doorgedrongen. — Vrede van Praag. Inlijving bij Pruisen van Sleeswijk en Holstein, eveneens van Hannover, Keur-Hessen, Nassau en de rijkstad Frankfort, die zich in den krijg niet bij Pruisen hadden willen voegen. De Noordduitsche Bond opgericht. Tractaten tusschen Pruisen en de Zuid-Duitsche Staten. — Door bemiddeling van Napoleon III doet Oostenrijk afstand van Venetië.

¹ Dit aanhangsel II, dat den loop der gebeurtenissen volgt tot het einde van 1884, is door een andere hand bijgewerkt dan die van den auteur van het oorspronkelijke.

Vrede te Weenen tusschen Oostenrijk en Italië. — 1867
 Verzoening tusschen Oostenrijk en Hongarije, Déak.
 Dualisme der Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie. —
 De invloed van Frankrijk daalt.

Frankrijk.
 1867.

Onzijdigheidsverklaring van Luxemburg. Terecht-
 stelling van keizer Maximiliaan van Mexico. — Wereld-
 tentoonstelling te Parijs. — Gevecht bij Mentana tus-
 schen Fransche troepen en Garibaldi. 1868. Koningin
 Isabella uit Spanje verdreven. — 1869. Suez-kanaal
 geopend. —

1869.
 1870.

In Frankrijk steekt de oppositie tegen het keizerrijk
 het hoofd op. Gambetta. Rochefort. Napoleon III kiest
 een liberaal ministerie. Plebisciet. — 1870 Juli. Frankrijk
 verklaart den oorlog aan Pruisen naar aanleiding van de
 candidatuur van prins Leopold von Hohenzollern voor
 den Spaanschen troon. Het Duitsche leger (van Pruisen
 met den Noord-Duitschen Bond en de Zuid-Duitsche
 staten) rukt Frankrijk binnen, (slagen van Weissen-
 burg en Woerth) isoleert den maarschalk Bazaine en
 sluit Metz in (slagen van Mars la Tour, Gravelotte
 enz.), terwijl een Fransch leger, waarbij zich de
 keizer bevindt, in Sedan tot capitulatie gedwongen
 wordt. — 2 Sept. 1870. Napoleon III krijgsgevangen. —
 4 Sept. Revolutie in Parijs, de republiek uitgeroepen,
 het gouvernement der nationale verdediging gekozen.
 Insluiting der hoofdstad. — Straatsburg en Metz vallen
 in Duitsche handen.

Gambetta leidt van Bordeaux uit de nationale ver-
 dediging. Herhaalde nederlagen der Fransche legers.

1871.

Januari. Koning Wilhelm van Pruisen te Versailles
 door de Duitsche vorsten tot Keizer van Deutschland
 uitgeroepen. Parijs capituleert. Nationale vergadering
 te Bordeaux. Thiers wordt hoofd van het uitvoerend

gezag. De vredesvoorwaarden worden aangenomen: afstand van Elzas en Duitsch-Lotharingen. Oorlogsschatting van 5 milliard francs.

Desorganisatie van het bestuur een gevolg van den oorlog. Woelingen in de groote steden. 18 Maart, opstand te Parijs; de commune. De Nationale Vergadering te Versailles. Aan Mac Mahon wordt het opperbevel van het leger opgedragen. Hij maakt zich van de hoofdstad meester; bloedige straatgevechten, brand der voornaamste gebouwen, (einde Mei).

Thiers wordt president der republiek. Strijd over den toekomstigen regeeringsvorm tusschen republikeinen, legitimisten, orléanisten en bonapartisten. — 1873 Te midden van dien strijd wordt Thiers genoopt het presidium neer te leggen en plaats te maken voor Mac Mahon. Onmacht der monarchale partijen. — 1875 De republiek wordt geconstitueerd. —

Sparje.
1870.

Amadeus van Savoie aanvaardt den Spaanschen troon. — 1872. Opstand der Carlisten in de Baskische provinciën. Woelingen in de overige gedeelten van het land. 1873. Koning Amadeus doet afstand van den troon. Algemeene verwarring en scheuring. Opeenvolgende besturen van Castelar en Serrano; *pronunciamientos* der generaals. 1874 Alfonsus XII, zoon van Isabella, tot koning uitgeroepen. — 1876 De strijd tegen de Carlisten eindigt met de onderwerping der Baskische provinciën en het vertrek van Don Carlos. Ministerie Canovas del Castillo. Nieuwe grondwet aangenomen door de Cortes.

Engeland.
1867.

Hervorming der kieswet in Engeland. Fenians in Ierland. — 1868—1874. Ministerie van Gladstone. Verzoenende maatregelen tegenover Ierland. Onteigening der Iersche Staatskerk. Iersche landwet. — Her-

vorming van het onderwijs. — 1868. De negus Theodorus van Abessinië verliest rijk en leven in zijn oorlog tegen Engeland. — 1872. De Alabama-quaestie tusschen Engeland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika door scheidsrechterlijke uitspraak beslist. Overneming der Nederlandsche bezittingen op de kust van Nieuw-Guinea door Engeland. — 1873. Krijg tegen Ashanti.

Nederland
1866.

Verschil van meening over de hervormingen, in de koloniën in te voeren, brengt een scheuring te weeg in de liberale partij van Nederland. Het tweede ministerie Thorbecke treedt af. De koloniale quaestie blijft aan de orde van den dag en vindt evenmin onder het ministerie Fransen van de Putte als onder het conservatieve ministerie Heemskerk haar oplossing. — 1868. Na herhaalde ontbinding der Tweede Kamer nemen de liberalen op nieuw de regeering in handen. — 1869. Afschaffing van 't dagbladzegel. — 1870. Afschaffing der doodstraf. De breuk met het cultuurstelsel van Van den Bosch voltrokken. Agrarische wet. Regeling der suikercultuur. — 1871. Dubbel tractaat met Engeland, waarbij de forten op de kust van Guinea door Nederland aan Engeland worden afgestaan en Engeland de oude bepalingen opheft, waardoor Nederland verhinderd werd zich op Sumatra uit te breiden. — 1872. Dood van Thorbecke. — 1873. Eerste expeditie tegen Atjeh. Generaal Köhler sneuvelt. — 1873—1874. Tweede expeditie onder Generaal van Swieten. Inneming van den kraton. — 1875. Handelsverdrag tusschen Nederland en de Transvaalsche republiek.

Italië.
1870.

Op het algemeen concilie te Rome wordt het leerstuk der onfeilbaarheid van den paus afgekondigd. — Rome, door de Italianen bezet na het terugtrekken der Fransche troepen, wordt de hoofdstad van het koninkrijk Italië.

Te vergeefs wordt beproefd een goede verstandhouding met de kerk in te leiden door eene wet welke de bijzondere stelling van het Pausdom waarborgt. De Paus erkent den nieuwen toestand niet. De regeering in strijd met de kerk. — 1873. Wet omtrent de goederen in de doode hand. — 1878. Dood van Victor Emmanuel en van Pius IX: gene opgevolgd door zijn zoon Humbert, deze door den kardinaal Pecci, die den naam van Leo XIII aanneemt.

1871.

In Zwitserland hernieuwde kerkelijke strijd na de afkondiging van het onfeilbaarheidsleerstuk. — 1874. De liberalen krijgen de overhand. Verbanning der Jezuiëten, hervorming van het onderwijs, burgerlijk huwelijk, — 1880. Opening van den St. Gothard-tunnel.

1872.

Sinds 1872 wordt ook in het nieuwe Deutsche rijk en Pruisen door von Bismarck de strijd tegen de kerk aanvaard. — Falck minister van eeredienst. — 1873. De Meiwetten door den Pruisischen landdag aangenomen. 1874—1876. Burgerlijk huwelijk, opheffing der kloosters in Pruisen. Verbanning der Jezuiëtenorde. — 1873. Driekeizersverbond tusschen Duitschland, Rusland en Oostenrijk.

Rusland.
Turkije.
1870.

Wassende invloed der panslavistische denkbeelden in Rusland. Rusland verklaart zich niet langer gebonden aan de bepalingen van den vrede van Parijs (1856) rakende de vaart op de Zwarte Zee — 1871. Invloed van de Internationale en de commune van Parijs op de ontwikkeling van het nihilisme. Uitbreiding van de Russische macht in Azië. 1873. Veldtocht tegen Khiva. — 1875. Expeditie tegen Khokand.

Ontbinding der Turksche macht. — 1867. Opstand van Creta — 1866—1873. Door opeenvolgende fermans verkrijgt de Khedive van Egypte bijna geheele onafhan-

kelijkheid. — 1871. Tunis wordt zelfstandig. Dood van Aali Pacha. — 1873 Rusland voert den boventoon in Constantinopel. Generaal Ignatief. Opkomen eener jong Turksche partij. Midhat-Pacha.

1875. Opstand in de Herzegowina. Nota der Europeesche mogendheden, waarbij de Porte genoopt wordt door hervormingen de uitbreiding van den opstand te voorkomen. — 1876. Turkije onder leiding der jong-Turksche partij onttrekt zich aan de inmenging van Europa; sultan Abdul-Azziz onttroond, opgevolgd door sultan Murad V, die kort na zijn troonsbestijging vervangen wordt door sultan Abdul-Hamid. Servië in oorlog met Turkije wordt ondersteund door de Russische panslavenisten. Opstand der Bulgaren, op onmenschelijke wijze door het Turksche leger gedempt. Sympathie van Europa voor de slachtoffers. Beweging in Engeland tegen Turkije. Op voorstel van Engeland wordt een conferentie der Mogendheden te Constantinopel gehouden. Door den invloed der jong-Turksche partij krijgt Turkije een constitutie en een parlement. — 1877. De Porte wijst de voorstellen der conferentie van de hand. Rusland verklaart den oorlog aan Turkije. Roemenië eveneens. Gevechten bij Plewna. Overwinningen der Russen in Klein-Azië. — 1878. De Russen dringen over den Balkan door tot Adrianopel. De Engelsche vloot verschijnt in de Dardanellen tot bescherming van Constantinopel. Vrede van San Stefano tusschen Rusland en Turkije. — Het Duitsche rijk als bewaarder van het Europeesche evenwicht en als bemiddelaar roept de groote mogendheden bijeen om het tractaat van San Stefano aan een onderzoek te onderwerpen. Congres te Berlijn. De onafhankelijkheid van Servië, Montenegro en Roemenië wordt erkend. Bulgarije wordt voor een gedeelte een zelfstandig vor-

stendom (1879 Alexander von Battenberg), blijft voor een ander gedeelte nog meer verbonden aan de Turksche monarchie. Rusland wordt vergroot door grondgebied van Roemenië in Europa en door een gedeelte van Armenië in Azië.

Turkije staat aan Engeland het eiland Cyprus af en de administratie van Bosnië aan Oostenrijk. Een opstand in Bosnië wordt door Oostenrijk onderdrukt. — Eerst in 1881 komt de grensregeling tusschen Turkije en Griekenland tot stand door de toewijzing van een gedeelte van Epirus en Thessalië aan laatstgenoemde mogendheid.

Sultan Abdul Hamid ontdoet zich van de aanhangers der jong Turksche partij en wacht op een herleving van den Islam als heilbrengend voor de Turksche heerschappij.

1878. De oorlog met Turkije brengt de leemten van het Russische regeeringsstelsel aan het licht. Versterking der revolutionaire partij in Rusland. Terrorisme der nihilisten. Scherpe maatregelen der regeering tegen het nihilisme. Verkoeling tusschen Rusland en Duitschland. — 1879—1884. Uitbreiding der Russische macht in Turkestan. Expedities tegen de Tekke-Turkomannen. Bezetting van Merw. — 1880. Mislukte aanslag op het Winterpaleis. — 1881. Czar Alexander II gedood, opgevolgd door Alexander III. — 1884. Drie-keizer-samenkomst te Skierniewicze, aansluiting van Rusland bij de politiek van Duitschland en Oostenrijk.

1878. Het Deutsche Rijk beheerscht den toestand op het vasteland van Europa. Streven van den rijkskanselier de eenheid van het rijk te bevestigen door een geregeld financieel stelsel en de vorming eener meerderheid die zijn inzichten deelt. De sociaal-democratie.

Aanslagen op het leven van den keizer. Wet tegen de sociaal-democraten. 1879. Tijdelijke verzoening met de kerk. Strijd tusschen den rijkskanselier en den rijksdag over de belastingplannen. — Ook in de volgende jaren worden de binnenlandsche vraagstukken niet tot een bevredigende oplossing gebracht. — Reactie. — De invloed op het buitenland groeit aan. Colonisatieplannen. — 1884. De kust van Afrika van kaap Frio tot Oranjerivier onder Duitsche bescherming gesteld. Congo-conferentie te Berlijn. — 1878. In Oostenrijk, waar het Duitsche element der bevolking in de regeering het overwicht had, treedt na het congres van Berlijn en de aanhechting van Bosnië het vraagstuk omtrent de verhouding der verschillende nationaliteiten tot de monarchie op den voorgrond. — 1879. Het ministerie Taaffe komt aan 't bestuur. Aftreden van Andrassy. Reactie tegen het liberalisme. In de buitenlandsche politiek gaat Oostenrijk samen met Duitschland. —

In Nederland, evenals in vele andere kleinere staten, beweegt het staatsleven zich voor een groot deel om de schoolwetquaestie. Liberalen tegenover clericalen. — 1876. De wet op het Hooger onderwijs aangenomen, onder het ministerie Heemskerk. — 1878. Wet op het Lager onderwijs onder het ministerie Kappeyne van de Coppello. — 1879. Ministerie van Lijnden, overgangsministerie. — 1883. Heemskerk treedt opnieuw als minister op. Veldwinnende reactie tegen het liberalisme. De strijd der partijen onbeslist. — 1874—1884. Voortdurende oorlogstoestand in Atjeh.

1878.

In België wordt het clericale ministerie Malou vervangen door het ministerie Frère-Orban. 1879. Nieuwe wet op het onderwijs. — 1884. Het weder opgetreden

ministerie Malou brengt een wijziging in de schoolwet. Tumult in Brussel.

In de Noordelijke staten van Europa heeft de strijd der partijen meestal zijn grond in de tegenstelling tusschen de landelijke bevolking en die der steden. 1875. Botsing tusschen ministerie en volksvertegenwoordiging in Denemarken. Herhaalde ontbinding der kamer. De strijd blijft onbeslist.

1883. In Noorwegen wordt het ministerie door het Storting in staat van beschuldiging gesteld. Veroordeeling der ministers.

Frankrijk.
1877.

In Frankrijk beproeven de monarchalen de leiding der zaken terug te winnen. Het ministerie de Broglie ontbindt de kamer van afgevaardigden. De verkiezingen vallen in republikeinschen zin uit. Gambetta leider der republikeinsche partij. Dood van Thiers. — 1878. Wereldtentoonstelling te Parijs. — 1879. Mac Mahon legt het presidentschap der Fransche republiek neder, hij wordt vervangen door Grévy. Gambetta tot voorzitter der kamer van afgevaardigden gekozen. Streven van Gambetta een groote republikeinsche partij te vormen, die zoowel de gematigde als de radicale republikeinen vereenigt. Verplaatsing der vertegenwoordiging van Versailles naar Parijs. — 1880. Onder het ministerie Ferry worden de Maartdecreten uitgevoerd tegen de geestelijke vereenigingen, die niet door den staat erkend zijn. Bijna volledige amnestie voor de deelhebbers aan de commune. — 1881. Expeditie tegen Tunis. Tunis onder Fransch protectoraat. Uitbreiding der Fransche macht in Afrika langs den Niger en de Ogowe. Ministerie van Gambetta. 1882. Einde van Gambetta's ministerie. Expeditie naar Tonkin. Dood van Gambetta. 1883. Voortgang der Fransche wapenen

in Tonkin. Dreigend conflict met China. — 1884. Verdrag met China, weldra verbroken.

1874—1880.
Engeland.

Ministerie Disraeli (sinds 1876 Lord Beaconsfield) in Engeland. Imperialisme. 1876. Koningin Victoria ontvangt den titel van *Keizerin van Indië*. — 1877. Annexatie der Transvaal. — 1878. Dreigende oorlog met Rusland ten behoeve der Turksche macht. Lord Beaconsfield op het congres te Berlijn. Cyprus door Turkije afgestaan. — 1878—1879. Oorlog met de Zoeloes onder hun koning Cetewayo. Cetewayo gevangen genomen. Oorlog in Afghanistan tegen Shere Ali. Bezetting van Cabul. Tractaat van Gandamak. Moord op de Engelsche missie te Cabul. Hernieuwde oorlog. — 1880. Nederlaag der Engelschen bij Maiwand, uitgewischt door den voorspoed van generaal Roberts. Abderrahman Khan als emir van Afghanistan erkend. Afghanistan door de Engelschen ontruimd. — 1880. Ontbinding van het Parlement, de verkiezingen brengen een liberale meerderheid. Val van het ministerie Beaconsfield. Gladstone aan het hoofd van het nieuwe ministerie. Opstand van de boeren in de Transvaal. 1881. Nederlaag der Engelschen bij Laings Neck en Majuba. De autonomie van de Transvaal onder suzeriniteit van Engeland wordt erkend. (Definitieve overeenkomst 27 Februari 1884.) — Woelingen in Ierland. De Iersche Land-league (gesticht in 1879). — De Landwet voor Ierland door het Parlement aangenomen. — 1882. Het ministerie slaat den weg der verzoening tegenover Ierland in. Moord te Dublin gepleegd op Lord Frederick Cavendish en Burke. Parnell het hoofd der nationaal-Iersche partij. — Engeland zendt een eskader naar Egypte, waar onder de regeering van Tefvik Pacha (in 1879 aan Ismaïl Pacha opgevolgd) een beweging in het leger (Arabi-pacha) ontstaan was

tegen den invloed der Europeanen op het bestuur van het land. Bombardement van Alexandrië. De stad door de inboorlingen in brand gestoken. Wolseley verslaat Arabi-pacha bij Tel-el-Kebir. Caïro bezet. Engelsche invloed in Egypte. 1883. Dreigend optreden van den Mahdi (sinds 1881) in Soudan. De Mahdi vernietigt het leger van Hicks-Pacha in de nabijheid van El-Obeid. — 1884. Generaal Gordon gaat naar Khartoem en tracht door maatregelen van verzoening de rust in Soudan te herstellen. Herhaalde overwinningen van den Mahdi. Gordon's pogen mislukt.

Terwijl de misdaden, gevolgen van de heerschende onrust, in Ierland langzamerhand afnemen, wordt door een gedeelte der Iersche revolutionairen het terrorisme tegen Engeland zelf in praktijk gebracht. Aanslagen met dynamietbommen. — 1884, Nov. Kieswethervorming.

Dreigend conflict met Rusland door de inbezitting van Merw en het voortrukken der Russen in de richting van Herat.

—1871. Revolutie in Japan, waardoor het gezag van den Mikado door het geheele rijk erkend wordt. De Taikoen wordt afgezet, de Daimios worden ambtenaren der monarchie. Invloed der vreemdelingen op de ontwikkeling van het land.

Sinds 1875 begint China zich te herstellen van de groote nadeelen geleden gedurende den Taiping-opstand. 1878. Yarkand en Kashgar opnieuw als provincie bij het Chineesche rijk ingelijfd. 1881. Tractaat met Rusland waarbij China Koeldscha terug ontvangt. — 1883. Dreigend conflict met Frankrijk wegens de aangelegenheden van Tonkin. —

Generaal Grant, president der Vereenigde Staten. Verzet tegen de gelijkstelling met kleurlingen en negers

in de Zuidelijke Staten. De Ku-klux-clan in Carolina — 1871. Groote misbruiken in de administratie komen aan het licht. Tammany-ring te New-York. Het vraagstuk van het papierengeld (greenbacks) komt aan de orde. — 1877. Hevige strijd tusschen republikeinen en democraten (voorstanders der zelfstandigheid van de afzonderlijke staten) over de vervulling van het presidentschap. Hayes, de republikeinsche candidaat tot president geproclameerd. De Chineezzen-quaestie. — 1883. Aanslag op president Garfield die zijn dood ten gevolge heeft. De democratische partij erlangt het overwicht.

1866.

De Fransche troepen uit Mexico teruggetrokken. — 1867. Terechtstelling van keizer Maximiliaan. De rust in Mexico hersteld onder het presidentschap van Juarez. — 1872. Dood van Juarez.

1864—1870.

Oorlog tusschen Paraguay onder den dictator Lopez en Brazilië met zijne bondgenooten. — 1874—1876. Strijd tusschen de geestelijkheid en de liberale regering in Brazilië.

1879.

Oorlog van Chili met Peru en Bolivia. — 1881. Het Chileensche leger bezet Lima. Chili sluit vrede met Bolivia in 1882; met Peru in 1883. —
